

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРЕН СЕМИНАР
БЪЛГАРСКОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ –
КОНТЕКСТИ, ПРОЧИТИ, УПОТРЕБИ
14-17 юли 2021

Хералдиката и българите

д-р Стоян Антонов, аih

В презентацията:

1. Хералдиката – кратко въведение
2. Исторически контексти
3. Хералдизацията на света
4. България в гербовниците
5. Титулните гербове на България
6. Илирската хералдика и Българското възрождане
7. Вместо заключение

Извори на изображенията в презентацията

Библиография към презентацията

1. Хералдиката – кратко въведение

1. Дефиниции: *хералдика, герб, блазон, емблазон, гербови фигури*
2. Основни принципи на хералдиката:
 1. Символизъм
 2. Легитимизъм
 3. Универсализъм
 4. Уникалност
 5. Историзъм
 6. Наследственост
 7. Естетизъм
3. Правила и конвенции
4. И наука, и изкуство
5. Актьорите в полето на хералдиката

2. Исторически контексти

1. Правната и обществената система на Запада
2. Образите и символите на Изтока
3. «Хералдическите провинции»

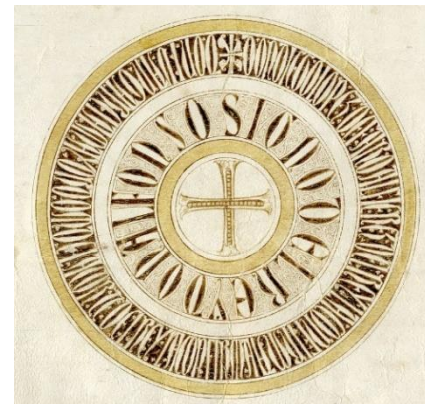
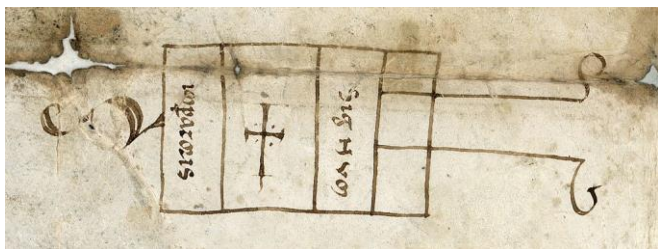
3. Хералдизацията на света

1. Разцвет на хералдиката: рицари, хералди, турнири
2. Хералдическата мода и естетика
3. Гербовниците и приписаните гербове

Хералдизацията на западния свят

Постепенно налагане на хералдиката –
примери от подписи на кастилски крале:
1136, 1162, 1254, 1260, 1333, 1429, 1480.

Хералдизацията на останалия свят

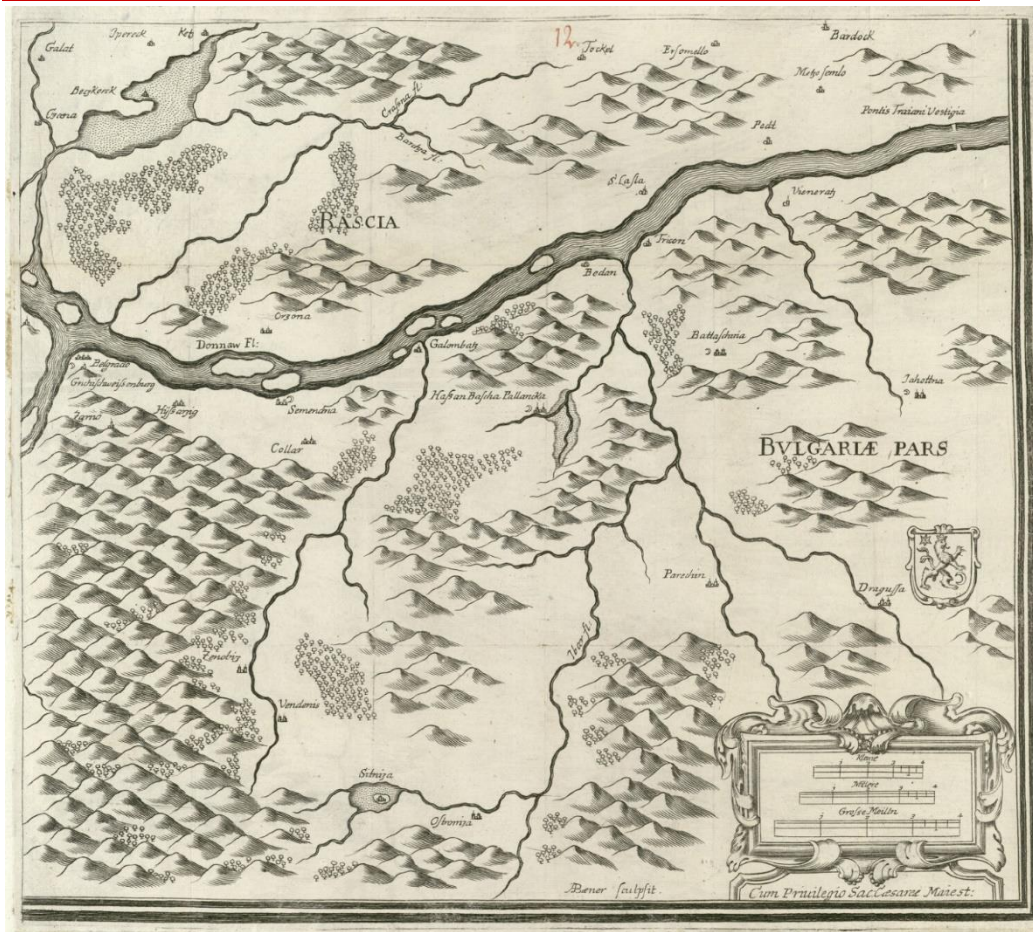

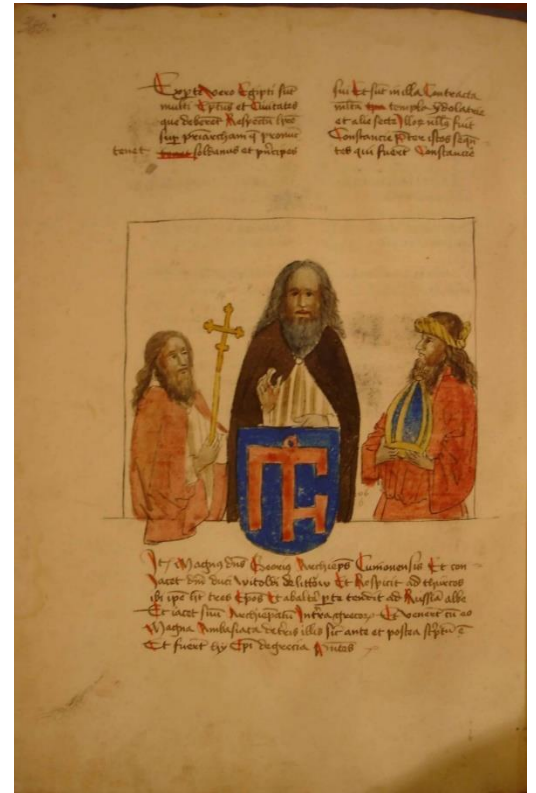
4. България в гербовниците

1. Гербовници, сборници, карти, съчинения
2. Блазони
3. Паралели

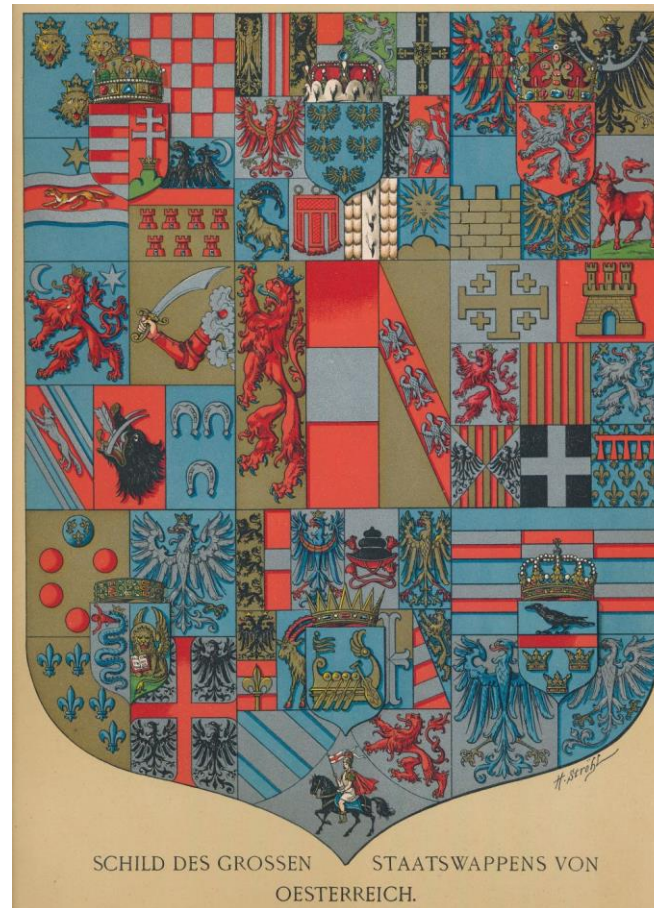

5. Титулните гербове на България

1. Унгарският крал като *Rex Bulgariae* (13 в. – 1918 г.)
2. Блазони и употреби
3. Паралели

6. Илирската хералдика и Българското възраждане

1. Петър Охмучевич и илирската хералдика
2. Гербовете в трудовете на илирските просветители
3. Ролята на «Стематографията»

Стематографията

Павел Витезович, 1694, 1701, 1702.

Христофор Жефарович, 1741, 1742.

BULGARIA.

Erigit in rubeo fulvus mihi se Leo campo:
Errant Pictores, qui statuere nigrum.
Et proprium seruo Bulga de flumine nomen,
Et pecudum in prædas ingeniosa feror.

СА:

BULGARIA.

Erigit in rubeo fulvus mihi se Leo campo:
Errant Pictores, qui statuere nigrum.
Et proprium seruo Bulga de flumine nomen,
Et pecudum in prædas ingeniosa feror.

СА:

Болгарїа.

Свѣтлий Левъ въ Чернолѣ полю себе исправляе,
Грѣшнѣ Черна за свѣтла, нѣже поставляеъ.
Има мое собственнѣ, Есть ѿ Болги рѣки,
На ловитѣв исподны Зде оузршишъ мѣстѣни.

Българският герб през Възраждането

1. Формиране на възрожденската идея да герб
2. Възприемане на българския герб
3. Случаят «Източна Румелия»

7. Вместо заключение

1. Гербовете изразяват основни идеи, като самоличност, свобода и собственост.
 2. Разбирането на хералдиката като явление със значима социо-информативна функция е в основата на разбирането на средновековния свят (на Западна Европа).
 3. Поради спецификите на местното Средновековие и османското завладяване, България остава извън хералдическото пространство.
 4. «България» е част от измисления «хералдически свят» на европейските хералдици и присъства в него с множество блазони.
 5. Благодарение на илирското просвещение европейската представа за герб е пренесена сред българския възрожденски елит.
 6. В резултат на това се формира представа за герб на България с постоянен блязон.
-

Изображенията в презентацията

Сл. 2: Герб на фамилията Булгари от остров Корфу, Данова, П. 2014. Анонимна хроника за графовете Булгари (края на XVII век), София, Парадигма, 2014, корица. **Сл. 3:** Герб на Константинопол, Кодекс 391, Bayerische Staatsbibliothek, BSB-Hss Cod. icon. 391, fol. 238v <https://daten.digitale-sammlungen.de/bsb00007681/images/index.html?pid=00007681&groesser=&fip=193.174.98.30&no=&seite=478>. **Сл. 4: 1:** Стенопис с герба на фамилия Ассиаиоли, Музей на византийското и християнско изкуство, Атина, Derek Howard, 12:20 10.06.2021, <https://www.facebook.com/photo?fbid=2201571506645390&set=gm.3512436975522387>; **2:** Герб на град София, Fugger, J. 1559. Ehrensiegel des Hauses Österreich (Buch VII) Augsburg, Bayerische Staatsbibliothek, BSB Hss Cgm 896, <https://www.bavikon.de/object/bav:BSB-HSS-00000BSB00103106?lang=de>. **Сл. 5: 1:** Фрагмент от Цюрихския гербов свитък (Zürcher Wappenrolle), ок. 1340 г. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_heraldry; **2:** Изображения към трактата на крал Рене д'Анжу, René I d'Anjou, Traité de la forme et devis comme on peut faire les tournois, Bibliothèque nationale de France, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84522067/>. **Сл. 6:** Подписи на кастилските крале на привилегиумите, дадени на град Толедо, <https://www.toledo.es/toledo-siempre/exposiciones-virtuales/los-signos-de-los-reyes-castellanos-en-los-privilegios-medievales-de-la-ciudad-de-toledo/>. **Сл. 7:** Листове от Кодекс 392d, Bayerische Staatsbibliothek, BSB Hss Cod. icon. 392d, fol.: 4r, 52v, 54v, <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00018706?page=,1>. **Сл. 8: 1:** Герб на императора на България, последна четвърт на 15 в., Wernigeroder (Schaffhausensches) Wappenbuch, Bayerische Staatsbibliothek, BSB Hss Cod. icon. 308n, <https://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0004/bsb00043104/images/index.html?pid=00043104&nativeno=17r>; **2:** Герб на императора на България, ок. 1486 – 1500 г., Miltenberger Wappenbuch, # 164, с любезното съдействие на Jean-Claude Loutsch и Иван Папукчиев; **3:** Лист 477 от Аулендорфския кодекс, 1438 – 1450 г., A Chronicle of the Council of Constance by Ulrich von Richental – Aulendorf Codex (1438-50), The Spencer Collection of the New York Public Library, с любезното съдействие на Петър Яначков. **Сл. 9: 1:** Лист 4v от Кодекс 391, ок. 1530 г., Bayerische Staatsbibliothek, BSB Hss Cod. icon. 391, <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00007681?page=10,11>; **2:** Герб на България, 16 в., Kolorierte Wappenbücher aus der Bibliotheca Windhagiana IV, Universitätsbibliothek,Tübingen, Md247-4, S. 101, <http://idb.ub.uni-tuebingen.de/opendigi/Md247-4#p=101>; **3:** Герб на императора на България, 16 в., Recueil d'armoiries coloriées disposées selon un ordre méthodique, et généalogies diverses, Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits, Français 5233,

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53023966f/f276.item>; **4:** Лист 43v от Уфенбахов гербовник, първа половина на 15 в., Н. Lengenfelder, Das Uffenbachsche Wappenbuch, Hamburg, 1990, с любезното съдействие на Петър Яначков. **Сл. 10:** Карта с част от България и герб на България (детайл), Stier, Martin, 1630 – 1669, Vermehrte und Verbesserte Landkarten des Königreichs Ungarn, <https://mapy.mzk.cz/mzk03/001/052/226/2619316467/>. **Сл. 11:** **1:** Герб на краля на България от Гербовника на Лорд Маршал, ок. 1295 г., Hatton-Dugdale Facsimile, с. 1640, Society of Antiquaries of London, с любезното съдействие на Bernard Nurse и Петър Яначков; **2:** Герб на херцога на България със столица Бдин / Видин, Гербовник на Конрад Грюненберг, Кодекс 9210, 1602-04, Bayerische Staatsbibliothek, BSB Hss Cgm. 9210, Fol. 83, <https://daten.digital-sammlungen.de/~db/0003/bsb00034952/images/>; **3:** Лист 380 от Аулендорфския кодекс, 1438 – 1450 г., A Chronicle of the Council of Constance by Ulrich von Richental – Aulendorf Codex (1438-50), The Spencer Collection of the New York Public Library, с любезното съдействие на Петър Яначков. **Сл. 12:** **1:** Печат на крал Матияш, 1464, https://hu.wikibooks.org/wiki/C%C3%ADmerhat%C3%A1roz%C3%B3/Magyarorsz%C3%A1g_c%C3%ADmere; **2:** Герб на България в големия герб на австрийския император, 1804 – 1868 г., Gall, F. Österreichische Wappenkunde. Handbuch der Wappenwissenschaft. Wien – Köln, 1977, S. 183, оцветяване – Стоян Антонов; **3:** Илюстрация от церемониална книга със знаме на България и името на знаменосеца за коронацията на Фердинанд Хабсбург като унгарски крал, 1618 г., Ordo Coronationis Ferdinandi II. https://hu.wikibooks.org/wiki/Heraldikai_lexikon/Z%C3%A1szl%C3%B3tart%C3%B3; **4:** **2:** Щит на големия държавен герб на Австрия, Hugo Gerhard Ströhl, Oesterreichisch-Ungarische Wappenrolle, Anton Schroll, Wien, 1900, XXI. **Сл. 13:** **1:** Герб на България от книгата на Петър Богдан Бакшич, Blagoskroviscte nebesko Marie Divicze Mayke Voxue. Preneseno po G. F. Petru Bogdanu Vaksichiu. Romaе, apud Franciscum Monetam 1643. <http://gutenberg.swu.bg/media/1020/blagoskroviscte-nebesko.pdf>; **2:** Герб на България от Царството на славяните. История от Дон Мавро Орбини от Рагуза, Абат на Млетския орден, София: Дамян-Яков, с. 439; **3:** Герб на България от Гербовника на Кориенич-Неорич, 1595 г., л. 12, Ванас, I. 1991. Grbovi: Biljezi identiteta, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske. **Сл. 14:** Герб на България от Стематографията: **1:** Витезович, 1701; **2:** Витезович, 1702; **3:** Жефарович, 1741, с любезното съдействие на Петър Яначков. **Сл. 15:** **1:** Герб на България, (Христаки Павловичъ), Царственкъ или история болгарская, Будимъ, 1844, с. 77; **2:** „Съединена България“, литография от Николай Павлович.

Библиография към презентацията

Извори:

- ❑ BSB Hss Cod. icon. 308n = Wernigeroder (Schaffhausensches) Wappenbuch, Bayerische Staatsbibliothek, <https://daten.digital-sammlungen.de/~db/0004/bsb00043104/images/index.html?id=00043104&nativeno=17r>
 - ❑ BSB Hss Cod. icon. 391 = Samelband mehrerer Wappenbuch, Bayerische Staatsbibliothek, <https://daten.digital-sammlungen.de/bsb00007681/images/index.html?id=00007681&groesser=&fip=193.174.98.30&no=&seite=478>
 - ❑ BSB Hss Cod. icon. 392d = Wappenbüch, Bayerische Staatsbibliothek, <https://www.digital-sammlungen.de/en/view/bsb00018706?page=,1>
 - ❑ BSB Hss Cgm 896 = Fugger, J. 1559. Ehrenspiegel des Hauses Österreich (Buch VII) Augsburg, Bayerische Staatsbibliothek, <https://www.bavarikon.de/object/bav:BSB-HSS-00000BSB00103106?lang=de>.
 - ❑ BSB Hss Cgm. 9210 = Konrad von Grünenberg, Allgemeines Wappenbuk, 1602-04, Bayerische Staatsbibliothek, <https://daten.digital-sammlungen.de/~db/0003/bsb00034952/images/>
 - ❑ A Chronicle of the Council of Constance by Ulrich von Richental – Aulendorf Codex (1438-50), The Spencer Collection of the New York Public Library, MS 32.
 - ❑ Lengenfelder, H. Das Uffenbachsche Wappenbuch: Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Cod. 90b in Scrin. Einführung und Beschreibung von Werner Paravicini. Hamburg, 1990.
 - ❑ Kolorierte Wappenbücher aus der Bibliotheca Windhagiana IV, Universitätsbibliothek, Tübingen, Md247-4, <http://idb.ub.uni-tuebingen.de/opendigi/Md247-4#p=101>
 - ❑ Martin Stier, 1630 – 1669, Vermehrte und Verbesserte Landkarten des Königreichs Ungarn, <https://mapy.mzk.cz/mzk03/001/052/226/2619316467/>.
 - ❑ Recueil d'armoiries coloriées disposées selon un ordre méthodique, et généalogies diverses, Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits, Français 5233, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53023966f/f276.item>
 - ❑ Lord Marshal's Roll, Hatton-Dugdale Facsimile, c. 1640, Society of Antiquaries of London, MS. 664.
-

-
- ❑ Blagoskroviscte nebesko Marie Divicze Mayke Voxye. Preneseno po G. F. Petru Bogdanu Baksichiu. Romae, apud Franciscum Monetam 1643. <http://gutenberg.swu.bg/media/1020/blagoskroviscte-nebesko.pdf>
 - ❑ Царството на славяните. История от Дон Мавро Орбини от Рагуза, Абат на Млетския орден, София: Дамян-Яков.
 - ❑ Христофор Жефарович, Стематогрфия (факсим. издание на книга от 1741 г.). София, 1986.
 - ❑ Христаки Павловичъ, Царственкъ или исторія болгарская. Будимъ, 1844.

Литература:

- ❑ Антонов, С. 2000. Гербът на Южна България (1886 – 1908). – *Исторически преглед*, 1-2, 236-243.
 - ❑ Антонов, С. 2001. Хералдическото отражение на Отвъдунавска България. – *Исторически преглед*, 1-2, 237-249.
 - ❑ Антонов, С. 2006. Българската хералдика: предразсъдъци и перспективи. – В: Баева И. и П. Митев (Съст.). *Предизвикателствата на промяната. Национална научна конференция, София 10-11 ноември 2004*. София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 478-487.
 - ❑ Ацовић, Д. 2008. *Хералдика и Срби*. Београд: Завод за уџбенике.
 - ❑ Бегунов, Ю. К. 1974. Древний герб Болгарии и “Хроника Констанцского собора” Ульриха Рихенталя. – *Советское славяноведение*, 2, 59-63.
 - ❑ Войников, И. 2008. Българският герб в хералдичните практики на Унгария и Австрия. – *Хералд*, 1, 1-7.
 - ❑ Войников, И. 2009. Българският герб в илирийските гербовници. – *Хералд*, 2, 4-9.
 - ❑ Войников, И. 2011. Македония през погледа на хералдиката. – *Хералд*, 3, 3-15.
 - ❑ Войников, И. 2017. *История на българските държавни символи*. В. Търново: Абагар.
 - ❑ Дерменджиев, Х. 1972. Българският герб през средновековието и Възраждането. – *Исторически преглед*, XXVIII, 4, 58-74.
-

-
- **Дерменджиев, Х.** 1972. Гербовете от “Стематографията” на Христофор Жефарович в късните преписи на Паисиевата “История славяноболгарская”. – *Векове*, I, 1, 20-29.
- **Дерменджиев, Х.** 1979. Художественото наследство на Христофор Жефарович и неговото значение за Българското национално възраждане. – *Векове*, VIII, 5, 48-56.
- **Палавестра, А.** 2010. Измисляне традициије. – *Етноантрополошки проблеми*, V, 3, 183-199.
- **Попов, А.** 1982. Царски монограми и хералдически изображения от Търновград (XIII – XIV век). – В: *България 1300. Институции и държавни традиции*. Т. 2. София, 341-358.
- **Banas, I.** 1991. *Grbovi: Biljezi identiteta*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- **Cernovodeanu, D.** 1977. *Știința și arta heraldică în România*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- **Dogaru, M.** 1994. *Din heraldica României*. București: Editura JIF.
- **Gall, F.** 1977. *Österreichische Wappenkunde. Handbuch der Wappenwissenschaft*. Wien – Köln: Böhlau.
- **Leonhard, W.** 1970. *Das große Buch der Wappenkunst: Entwicklung, Elemente, Bildmotive, Gestaltune*. München: Verlag Georg D. W. Callwey.
- **Neubecker, O.** 1981. *Le grand livre de l'héraldique. L'histoire, l'art, et la science du blason*. Paris: Bordas.
- **von Volborth, C.-A.** 1980. *Heraldry of the World*. London: Blandford Press Ltd.

Интернет ресурси:

- Войников, И., П. Яначков и С. Антонов (Съст.) Гербовете на България XIII – XIX в. **БХВО**, <http://heraldika-bg.org/BG-gerbovnici.htm>
- Войников, И. и С. Антонов (Съст.) Титулни гербовете на България. **БХВО**, <http://heraldika-bg.org/titulni.htm>
-